

Stalin - Lenin ve Leninizm

Çeviren HALE DOĞRU

Lenin ve Stalin arasındaki ilişkinin Sovyet tarihinin incelenmesi ve Stalinizmin analizi yapılırken karşılaşılabilecek kaçınılmaz olan en karmaşık sorunlardan biri olduğu pek haklı olarak belirtilmiştir.¹ Ama asıl güçlük, Lenin ve Stalin'in bir dizi temel siyasal soruna ilişkin anlayışlarının ne kadar büyük farklılıklar gösterdiğinin kavranması değildir. Bu nokta zaten açık seçik verilerle desteklenmiş mükemmel analizlerle açıklığa kavuşturulmuş olup, konunun özüne ilişkin olarak bu analizlere eklenecek başkaca bir şey kalmamıştır.² Çözümlemesi en zor sorun, ilk bakışta tartışılmaz doğrulukta görünen ve şu gözlemlerle ifadesini bulan yargıdan kaynaklanmaktadır: «Şurası bir gerçektir ki, Stalin kendisine Leninizm, Bolşevik deney, devrim ve krizleri zeminini üzerinde tarihî bir konum kazandırmıştır.»³ Bu noktadan ortaya şu sorular çıkmaktadır: Gerek teoride, gerekse siyasal pratikte Stalinizmin köklerini ayırt edebilmek için Leninizmle de bağımızı koparmamız gerekemeyecek midir? Lenin'in kendi düşünce ve deneyi de tarihî bakımdan aşılıp mıdır?

Bu soruna, daha da geniş boyutlu bir başka deneyimin —Marksizmin teori ve pratiğinin— kaderini etkileyeceğini bilsek bile, kemikleşmiş önyargılardan uzak olarak yaklaşmak zorundayız. Teoriyi bir dinî inanç düzeyine indirgemek istemiyorlarsa, Marksistler, bu sınava başarıyla atlabileceklerini kanıtlamaya mecburdurlar. Ayrıca şu noktayı da gözönünde bulundurmak gerekmektedir: Lenin ve Marksizmin varlıklarını bir kenara bıraksak bile, bu «Stalin fenomeninin» bir başka biçimde karşımıza çıkmasını önleyebilecek midir? Yoksa yüzeydeki görüntüsünün tersine gerçekte, Stalinizm özünde Pre-Leninist ve Pre-Marksist bir nitelik göstermiyor mu? Eğer bu yargı doğruysa o zaman Stalinizmin köklerini başka yerlerde aramak gerekecektir.

Tabii biz bu sorunun üstesinden, ancak terminolojik önyargıları bir kenara bırakabilirsek gelebileceğiz. Bununla, yalnızca «Marksist-Leninist» deyiminin Marx ve Lenin'in isimlerini çağrıştırma niteliğini değil, bu deyim sınıf mücadelesi ile doğrudan doğruya ilişkisi olmayan herhangi bir durum için kullanılmaktan kaçınma eğilimini de kastediyorum. Bu analizin amaçları açısından, Rusya'da ve dünyada sınıf mücadelesinin belirli bir tarih dönemi içerisinde Stalin-Lenin ilişkisi üzerinde nasıl bir etki yaptığı sorunu bir sonuca bağlamadan bir kenara bırakabiliriz.⁴ Bu yazıda bizim çıkış noktamız farklı bir gözleme dayandırılacaktır.

«Stalin'in tarihî olarak kendisine Leninizm'in ve Bolşevik deneyin v.b. zeminini üzerinde bir konum kazandırdığı «belirtildiği zaman şu noktaya bir açıklık getirmek gerekmektedir; Leninizm deyimini ancak Lenin öldükten sonra geçerlilik kazanan bir teorik düşünceyi belirtir. Bu yazının asıl amaçlarından birisi de işte bu düşüncenin nasıl ortaya çıktığı ve bu deyim Stalin tarafından hangi bağlam içerisinde kullanıldığı ve bu deyim Stalinizmin sisteminden koparmanın mümkün olup olmadığı tartışmasıdır. Stalin, Leninizm'i tahrif etti, çarpıttı demek, eğer tahrif edilen, çarpıtılan şeyin kökenindeki nitelikleri saptayabilecek durumda değilsek havada bir laf olarak kalmaya mahkûmdur. Ancak bu doğrultuda yapılacak bir araştırma bizi umulmadık sonuçlara götürebilir. Bu konuda öncelikle «Leninizm»in (ilk zamanlar Lenin'in muhalifleri tarafından daha çok polemiksel anlamda kullanılan bir deyim) Klasik Marksizmi geliştiren ve tamamlayan bir teorik sistem olarak ortaya konmasını zorunlu kılan pratik nedenlere ışık tutmamız gerekecektir.

«LENİNİZM»İN DOĞUŞU

Olumlu anlamda «Leninizm» deyimini ilkin

belli bir siyasal taktikler sistemini belirtmek için kendiliğindenci bir biçimde yürürlüğe girdi. Bu olgu Lenin'in ölümünden birkaç hafta sonra, «Leninizm»i teorik bir sistemin adı olarak resmen açıklayan Bukharin tarafından vurgulandı. Komünist Akademi profesörlerinin «Bilimde Marksist, taktikte Leninist formülünü, Lenin'e bir teorisyen olarak verilmesi gerekli değeri vermediği gerekçesiyle eleştiren Bukharin, bu küçümsemenin kaynağını Lenin'in çalışmalarının kendine özgü sistemsizliğinde ve plansızlığında aramıştır.⁵ Bukharin, Lenin'in yapmadığını yapmak, yani onun düşüncesine sistemli bir biçim vermek gereğini ortaya attığı zaman tartışma daha da belirsiz bir hal almaktadır. «Sanırım» diyor Bukharin «Lenin'in teorik görüşlerinin derli toplu biçimde formüle etme konusunda yetersiz kalışı hayatında eylemin ağır basmış olmasındandır. Bu durum da içinde yaşadığımız çağın bir eylemler çağı niteliği göstermesinden kaynaklanmaktadır.⁷ Herhalde Bukharin, Lenin'in ölümüyle çağın bir eylemler çağı niteliğinden sıyrılıp, durağan teorik düşünceler çağı niteliğine büründüğünü düşünmüş olamaz. Eylemin önceliği zorlayıcı bir ihtiyaç biçiminde kendini her zaman duyurmuştur. Bukharin de bunun pekâlâ farkında olduğundan «Lenin Marksizminin en olumlu niteliklerinden birinin, ne kadar yüce olsalar da, teorik yapıların ikincil rollerini **kavrayışındaki derinlik**»⁸ olduğu kanısındadır. Bu ifade-deki belirsizlik dikkate değer.

Bu anlayış ancak Stalin'le gerçekten «derin» ve tamamlanmış bir nitelik kazandı; yani, Lenin'in kendine özgü yaklaşımının tutarlı biçimde karşıtı olacak bir ters-çevirme işlemi sonucunda. Bukharin'in bu konudaki görüşleri arkadan gelenlerin yalnızca küçük bir tohumunu sergilemektedir. Buna karşın biz burada ajite edici «Leninizm» mitini doğuran ve bu mitin gözardı ettiği çelişkiyi farkedebiliriz. Bukharin bir yandan Lenin'in çalışmalarındaki sistem ve plan eksikliğinin raslansal bir kusur ya da yetersizlik olmayıp onun teorik görüş örgüsünün temel bir özelliği olduğunu söylerken, öte yandan da Lenin düşüncesini sistematize etmek —ki böylelikle herkes onun teorik alandaki üstünlüğünü kavrayabilirdi— gereğini vurgulayarak bu temel özelliği ortadan kaldırmaya kalkışmaktadır. Bu ihtiyaç aynı zamanda, pratikte partinin somut bir teo-

rik çekirdek çevresinde birleşmesi zorunluğunu da dile getirmektedir. Fakat bu birleşmenin gerçekleşme biçimi Bukhari'nin o zamanlar aklının ucunda bile geçmeyen tehlikeli sonuçlarla yüklüdür.

Lenin düşüncesinin böyle sistemli ve kalıplaşmış bir biçime indirgenmesi, son halini kazanmış teorik sistem durumuna getirilmesi, bu düşüncenin gelişme doğrultusu üzerinde raslansal kabul edilen her şeyin o sistemin dışında bırakılması sonucunu doğurmakla kalmayıp aynı zamanda amaç-sonuç ilişkisinin, bu düşünceyi belirleyen süreçten, süreç için gerekli kesinsizliklerden, tahminlerden, yanılgılardan, düzeltmelerden soyutlanmasına da neden olmuştur. Daha da kötüsü, bu sürecin tam Lenin'in binbir güçlüğüle ileriye doğru bir yol araştırdığı, entellektüel gerilimin doruğuna vardığı bir noktada koptuğu ve yarım kaldığı da gözden kaçırılmamalıdır. Böylelikle onu izleyenlerin tüm yorumları ta başından bir mistifikasyon üzerine dayandırılmıştır. Burada tıpkı Hegel'in şu pek ünlü «Yöntemi ile sisteminin» birbirinden ayrı ele alınması hikâyesindeki durumla karşılaşmaktayız. Yalnız bir farkla; burada ikili bir yer değiştirme sözkonusudur: Şöyle ki, burada bir kenara bırakılan Lenin'in yöntemidir. Henüz oluşumunu tamamlamamış olan sistemi ise «alakovmuştur». Peki kimdir bu oluşumu tamamlayacak olan? Partinin en üst örgütsel yapısını oluşturan, hayattan ayrılmış liderin en yakın çalışma arkadaşlarının kişiliğinde parti, herhalde. Oysa eğer bu yakın çalışma arkadaşları tam bir görüş birliği içinde olsalardı bir «Leninist» sistem yaratma **ihtiyacı** ortaya çıkmayacaktı. Bu kişiler, yalnızca Lenin'in çalışmasını kaldığı yerden sürdürecekti, pratikte geçerli olduğu sürece onun önerilerini izleyecek ya da başka yeni çözümler araştırırlardı. İşte asıl kendi aralarında bir görüş birliğine varamadıkları içindir ki, parti içi çekişmelerine yardımcı bir **araç** olarak «Leninizm» **ihtiyacını** duymuşlardır.

Böylece, «Leninizm»e olan ihtiyaç, başlangıçta farklı «Leninizm»ler arasında bir mücadele biçiminde göstermiştir kendini: ta ki bu mücadeleden muzaffer çıkan Stalinizmin ideolojik adından başka bir şey olmayan şu kusursuz «Leninist» sistem pekişip kurumlaşmaya kadar.

Gerçi «Leninizm» bu dönemde bile en kesin biçimini almış değildi. İçeriği sürekli bir değişkenlik gösteriyordu. Kimi gerçekten Lenin'e ait olan, kimiye ona maledilen düşünceler, bir Stalinist sistematizasyon dışında bırakılırken bir başkası içinde yer alabiliyordu. (Ayrıca, Stalin'in **Leninizmin Temelleri**'nin birinci baskısında yer almayan «tek ülkede Sosyalizm» teorisi örneğinin gösterdiği gibi, birinci dereceden sorunların Leninizm sistemine alınıp alınmamasında kararsızlık hüküm sürüyordu.) Bir aşamada merkezi yer tutan kimi düşünceler bir süre sonra sistemin en dış sınırına itiliyordu. Ya da tam tersi oluyordu. Hattâ bugünlerde yeniden sözkonusu edilmekte olan (yine de henüz bir eleştirel araştırma ya da tartışma konusu haline gelmemiş) proletarya diktatörlüğü kavramı bile Stalin tarafından hayatının daha sonraki bir döneminde, —Komünistleri burjuvazi tarafından yere düşürülen burjuva demokratik özgürlükleri bayrağını dalgalandırmaya çağırdığı dönemde— buzdolabına kaldırılmamış mıydı? Teorik görüşlerin yerinin ikincil olduğu yolundaki yönetsel eksene dokunulmadıkça, bu gibi dalgalanmalar kaçınılmazdı.

YENİ İNANÇ SİSTEMİNİN (KÜLTÜN) İŞLEVİ

O halde biz Leninizmin değerinden kuşku mu duyuyoruz? Çok irkiltici ve bulanık bir tablo mu çiziyoruz? Her ne kadar Stalinizm gerçeğinin bizzat kendisi, herhangi bir ifade edilmiş biçiminden çok daha irkiltici ve tutarsız ise de, sorunun yine de daha analitik biçimde irdelenmesi gerçekten gerekmektedir. O halde, eğer Leninizmin anlamını ya da doğurduğu sonuçların kaçınılmazlığını ortaya koymamızı sağlayacaksa, geriye dönüp farklı Leninizmler arasında çıkan ilk çatışmalara bir göz gezdirelim. Troçki⁹ dışında Bolşevik partisinin bütün liderleri, Lenin'in ölümünden sonra «Leninizm» adını kendi çeşitli ve birbirleriyle çatışan konularını güçlendirmek amacıyla kullanmaya kalkıştılar. Troçki'ye karşı sürdürülen mücadele sırasında «Leninizm ya da Troçkizm» sloganı Stalin, Zinoviev, Kamenev ve Bukharin'in «Leninizm»lerinin bir araya gelmesini sağladı. Sonraları, «Gerçek Leninizm» adına Stalin ve Bukharin tarafından afaroz edilme ve yenik düşme sırası Zinoviev ve Kamenev'in «Leninizm»lerine

geldi. Son olarak da Bukharin'in «Leninizm»i Leninizmin tek yetkili yorumcusu olarak partinin zirvesinde rakipsiz kalan kişi tarafından 'Anti-Leninist' sapma ilan edilme akıbetinden kurtulamadı. Resmi dille ifade edildiğinde zafere Stalin'in değil, —Parti Birliği ve beraberliğinin ve politik çizgisinin doğruluğunun paha biçilmez garantisi— gerçek «Leninizm»'indi.

Bu ideolojik meşruiyetin sağladığı oybirliği olmasaydı Stalin mutlak egemenliğini pekiştiremezdi. Ote yandan, Stalin'in müstakbel kurbanları birbirleriyle rekabet ederken Lenin'in bir **otorite kaynağına** dönüştürülmesine katkıda bulunmasalardı bu meşrulaştırma sürecinin gerçekleşmesi mümkün olmazdı.

Sağlığında Lenin hatırı sayılır ölçüde kişisel otoriteye sahip olmasına karşın, bir otorite **kaynağı** olarak görülmezdi. Bu kişisel otorite onun düşüncelerini ve siyasal tercihlerini savunurken giriştiği tartışmalarda gösterdiği akıl gücünden, geçmişteki başarıları nedeniyle elde ettiği prestijden, son olarak da —kısaca anlatabilmek için alışılmış ama uygunsuz bir deyim kullanmak gerekirse— kişiliğinden fıskıran entellektüel cazibeden kaynaklanmaktaydı. Fakat bu cazibe hiçbir zaman karşı konulmaz olmadığı gibi, sahip olduğu otorite de tartışılmaz kesinlikte kabul edilmezdi. Tersine, Lenin her zaman, hattâ Bolşevik Partisinin yönetici grubu içerisinde bile itiraz, direnme ve muhalefete yüzyüze gelmiştir. Kendisi partinin herkesce onaylanan «baş»ıydı. Fakat onunla görüş ayrılığına da pekâlâ düşülebilir, hattâ gerektiğinde başka yoldaşların onun iradesine karşı çıkmalarına izin verildiği gibi bu onlardan beklenirdi de. Lenin muhaliflerini hiçe sayma ya da susturma hakkına sahip olduğu için değil, kararsız ya da isteksiz ögeleri bile mücadele içine çekebilmeyi başardığı için «baş»tı. Sıkı Parti disiplini ilkesine inanmakla birlikte muhaliflerini kendisinin tabi olmadığı bir disiplin altına sokmaya uğraşmazdı. Kendisine, parti içinde herhangi bir konuda verilecek kararlar yönünden çoğunluğun denetiminden kaçmasını sağlayacak, biçimsel bir ön-üstünlük elde etmek peşinde de değildi.

Partinin etkin lideri olarak Lenin, onun kolektif kuruluşlarının (Merkez Komitesi, Politbüro v.b.) bir üyesi olmaktan öteye geç-

Birikim 34/26

memişti. Bu kuruluşlar içerisindeki üstünlüğü ise hiçbir zaman otomatik olmayıp, manevi ve görelî bir üstünlüktü. Verdiği direktiflerin ya da daha genel deyimle buyrukların hiçbirisi ilgili kolektif kuruluşun çoğunluğu tarafından benimsenmedikçe ve onaylanmadıkça —ki bildiğimiz gibi bu da her zaman olmayordu— bir icra gücüne kavuşmazdı.

Bu tip liderlik yöntemi (bunu da idealize etmek yanlış olur, çünkü böylesinde de bölünme ihtimali önlenememiştir) görüş ayrılıklarını, polemikleri daha üstün bir otorite kaynağından medet ummaksızın göğüsleyebilecek kapasitede olmayı gerektirir. Lenin öldükten sonra onun düşüncelerini mutlak bir otorite kaynağı haline dönüştürme telâşına kapılan aynı Bolşevik liderlerin hemen hepsi zamanında «baş»ları ile uzun ya da kısa süren anlaşmazlıklara düşmüşler ve onun «hataları» ile mücadele etmekte tereddüt etmemişlerdi. Tabii artık, önemsiz olaylar durumunda olan bu ayrılıkların «Leninizm»'in inşasında yeri olamazdı. Ya da ayrılıklar herhangi bir mühalifin «Leninizm»'in yörengesi dışına atılarak saf dışı bırakılması gerektiğinde önemli bir yer tutabilirdi. Örneğin 1924'de Stalin, Zinoviev ve Kamenev'in Ekim Ayaklanması ile ilgili muhalefetlerini Troçki hatırlattığında üstünde hiç durmadı, fakat Zinoviev ve Kamenev daha sonra kendisine karşı muhalefete geçtiğinde, Stalin onların geçmişte kalan bu görüş ayrılıklarını «Anti-Leninizm»lerinin¹⁰ şaşmaz bir işareti saymıştır. «Leninizm»'in içeriğinin ne kadar değişken olduğu açıkça görülmektedir. Hepsî bu kadarla da kalmaz.

«Leninizm»'in sistematik inşası birbirleriyle yakından ilişkili iki inanç sisteminin (Kült-Cult) benimsenmesini gerektiriyordu. Bunlardan birisi hata yapmaz, ilahi güce sahip yüce lider Lenin, öbürü ise her şeye kadir kudretli parti kültürüydü. Birinci kült Lenin'in ölümünden hemen sonra doğdu, ötekini kökleriyse çok daha gerilere uzanmaktadır. Bu inanç eğilimi, kendiliğinden fideist bir ideoloji ile beslenmiş bulunan işçi sınıfı hareketinin tarihte geçtiği dönemler boyunca bir özelliği olmuş, son olarak da Stalinizmde en korkunç boyutlarına ulaşmıştır. Bu iki kültün, Lenin'in ölümünden hemen sonra birbiri içinde eritilerek kaynaşması Stalin'in ilk başarılı ide-

olojik operasyonu olmuş ve «Leninizm»'in inşasının son evreleri için bulunmaz bir temel harcı görevini görmüştür. İyi bilindiği gibi bu kaynaşma Stalin'in Sovyetler Kongresinde yaptığı ünlü konuşması sırasında ettiği yeminde göze çarpmaktadır:

«Biz Komünistler özel yapıda insanlarız. Bizler farklı mayayla yoğrulduk. Büyük Proletarya stratejisti yoldaş Lenin'in ordusunu oluşturan bizleriz. Bu ordunun bir üyesi olmaktan daha yüce bir onur olamaz... Aramızdan ayrılırken Lenin, yüce değeri olan parti üyeliği rütbesine leke düşürmeme, onu her şeyin üstünde tutma görevini bize emanet etti. Yoldaş Lenin, bu görevi ve senin emirlerini eksiksiz yerine getireceğimize and içeriz.»

çağrıştıran tonunu bir kez daha vurgulamak gereksiz. Burada asıl önemli olan, Kutsal Parti ve Yüce Lenin kültürünün bu birleşiminin işlevini kavramaktır. Stalin birincisiyle ikinciyi güçlendirmiştir ve mânevî başkanın ölümünden sonra Parti örgütünün düştüğü dengesizlik tehlikesini bu yoldan gidermiştir. Burada şu da açıklığa kavuşturulmalıdır ki Stalin bu iki inanç sisteminden hiçbirisinin müridi olmadığı gibi ikisinin kaynaşmasından oluşan yeni kültün de izleyicisi değildir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Stalin, kendisi bir dogmacı olmaktan çok bir dogma kurucusuydu. Bir otorite kaynağı yaratan kişi bunu başkaları için yaratır, kendisini o otoriteyle bağlı saymaz. Lenin ölürken yerine getirilecek herhangi bir emir bırakmadı. Yalnızca bazı pratik tavsiyeleri de içeren, izlenmesi gerekli açık seçik siyasal öğütlerde bulundu. Bu öğütlerden birisi de Stalin'in Parti Genel Sekreterliğinden alınmasına ilişkin öneriydi. Ölümünden kısa bir süre sonra bu tavsiyeler On üçüncü Parti Kongresinde in —*via riservata*— gündeme geldiğinde, Lenin'in «emirlerini» yerine getirme şerefinden söz edilen ağır başlı bir and içme töreni böyle özgül sorunlara fazla ağırlık verilmesini önlemiş oldu. Hem zaten bu sorunları en iyi değerlendirecek olan dünyanın en güçlü ve en sağlam dokusuna sahip işçi partisinin tepedeki yöneticileri değil miydi?

Birikim 34/27

LENİN VE PARTİ KÜLTÜ

Bu parti kültürünü besleyen bizzat Lenin olduğu söylenemez mi? Lenin'in yazılarında Bolşevik Partisinin tarihî kapasitesini ve işlevini yücelten alıntılara raslamak mutlaka mümkündür. Gerçekten «Leninizm»ün teorik yapısı bu matzemenin yardımıyla inşa edilmiştir. Ancak bu alıntıların karşıt yorumlarına girmek ya da başka alıntılar göstermek tatmin edici bir yöntem olmadığı gibi bizi geriye, birbirleriyle çelişen farklı «Leninizm»ler konusuna, giderek de bilinen sonuçlara götürecektir. Bununla birlikte konuya büyük ölçüde ışık tutacağına inandığımız herkesçe pek bilinmeyen bir olay üzerinde durmakta yarar görmekteyiz.

Bu olay, daha hiç kimsenin, emirlerini yerine getirmeyi şeref sayan sadık yoldaşlarına «emirler» bırakan bir «Lenin» mitini aklından bile geçiremeyeceği bir dönemde geçmiştir. O zamanlar Stalin, Lenin'in de bulunduğu topluluklarda liderin «hatalarından» açıkça söz edebiliyordu. Bunu yaparken de takındığı tavır «and» içme törenindekinden tamamen farklı olup yarı şakacı ve yumuşak bir küçümseyiş tonundaydı. Söz konusu toplantı Lenin'in 50. doğum gününü kutlamak üzere Moskova'da 23 Nisan 1920'de yapılan anma günüyüdü. Elimizde bulunan yalnızca iki belgeye bakarak bir değerlendirme yapacak olursak toplantı hiç de resmî ve ciddi bir havada geçmiyordu. Bu belgeler Lenin'in ve Stalin'in yaptıkları konuşmaların metinleridir.¹¹ Stalin sözüne, Lenin'in o güne kadar hiç kimsenin üzerinde durmadığı bir özelliğinden, yani kendi hatalarını¹² itiraf etme konusundaki alçakgönüllülüğünden ve cesaretiden söz etmek istediğini belirterek başladı. Bunun iki örneği şöyleydi: Birincisi 1905 Aralıkta Yeni Duma seçimlerini boykot edip etmeme konusunda Bolşevikler arasında açılan tartışmayla ilgilidir.¹³ Bundan daha da önemli olan ikinci örnek ise, Ekim Devriminin hazırlanışı konusunda garip bir açıklamaya ortaya atmaktadır. Bu açıklamaya göre, Devrim, yönetimdeki Bolşeviklerin çoğunluğunun direnç ve tereddütlerini yenmeyi başaran Lenin'in insiyatif ve kararlarından ötürü değil, Merkez Komitesini oluşturan «Pratik kişilerin» (ki bu kişiler arasında doğal olarak Stalin de bulunmaktadır) akıllıca yürüttükleri

politika sayesinde başarıya ulaşmıştır. Bu kişiler Lenin'in her şeyi berbat edebilecek öğütlerine hiç kulak asmaksızın, kendi doğru bildiklerini yapmışlardır ve o zaman Lenin de hatasını kabul etmiş, herkese de bu açıklığıyla kendini saydırmıştır.¹⁴

Burada asıl sorun Ekim Devriminin tarihî gelişiminin böyle kaba biçimde çarpıtılması değildir. Nasıl olsa Stalin sonradan, Ekim Devriminde önemli rol oynamış kişiler arasında tarihî gerçekler konusunda anlaşmazlıklar alevlendiğinde bir taneden çok daha fazla düzeltme yapma durumunda kalacaktır. Ayrıca bugün elde bulunan açık seçik belgeler, çeşitli tanıkların güvenilirliğini sınıama imkânını da vermiştir. Bugün, konunun daha önemli yönü Stalin'in konuşmasının özü, yani «kendi hatalarını kabul etme» konusunda gösterdiği alçakgönüllülük ve cesaret için Lider'e yöneltilen övgü perdesi arkasına gizlenmeye çalışan asıl tezdî. Kanıtlanmak istenen nokta, Lenin gibi bir liderin bile en kritik bir anda ciddi bir hataya düşebileceği (ki bu örnekte anlatılan hata, açıkça **putschist** —darbeci— bir hatadır¹⁵) neyse ki partinin tam zamanında bu hatayı düzelterek ve Devrimin kaderini kurtaracak bir konumda olmasıydı. Burada ima edilmek istenen açıktır: Ne kadar üstün yaradılışlı ve prestij sahibi olsa da hiç hata yapmayan lider olamaz. Öte yandan örgütlenme özelliği ve liderlik biçimi sayesinde hiç hata yapmama gibi yüce bir yetiye sahip bir parti —Bolşevik Partisi— vardı. O halde, başka nitelikteki partiler tarafından sürgit kandırılan ve ihanete uğrayan işçi sınıfına bu ideolojik garantiyi neden sunmuyalım?

Toplantı sonunda yaptığı kapanış konuşmasında Lenin, bu kibirli atmosfer karşısındaki hoşnutsuzluğunu, ortam hiç de cesaret verici olmadığı halde gizlemeye çalışmadı. Partinin bu biçimde yüceltilmesinin içerdiği tehlike ve tuzaklar konusunda uyarıda bulunmayı gerekli gördü. Başka bir deyişle, Gramsci'nin sonradan 'Parti Kibri' diye tanımladığı eğilimin ilk belirtisine karşı tepkisini koyuyordu. Tüm konuşmasının özünü, bu eğilime karşı yürüttüğü polemik oluşturuyordu. Ancak bu konuşmada bağlamın açıklanmasını gerektiren bir aykırılık olduğundan söz etmeliyiz: Kısa ve neseli bir girişten¹⁶ sonra Lenin doğrudan Kautsky'den uzunca bir alıntı yaptı. Bu alıntı

Birlikim 34/28

tıyı oldukça kısa (alıntının kendisinden daha kısa) bir yorum izledi. Böyle son derece kısa ve önceden hazırlanmamış olduğu anlaşılan bir konuşma içinde bu kadar uzun bir alıntının yer alması, özellikle alıntı ile üzerinde yapılan yorum arasındaki bağının oldukça hafif, hattâ biraz da zorlama olduğu dikkate alınacak olursa biraz şaşırtıcıdır. Lenin'in bu alıntıyı daha uygun bir başka konuşmada kullanmak üzere hazırladığını fakat o gece yapılan konuşmalarda öne sürülen düşüncelerin onu, bu alıntıyı böyle farklı bir içerik içinde vermeye zorladığını haklı olarak düşünebiliriz. Gerçekten de, aynı alıntının Lenin'in o günlerde hazırlamakta olduğu, daha ünlü bir başka metnin —Sol Kanat Komünizmi— ilk sayfalarında yer alması bu varsayımımızı desteklemektedir. Sözü geçen alıntı Kautsky tarafından 1902 yılında yazılmış bir metne ait olup, Rus devriminin gelecekteki muhalifinin, Rusya'nın dünya devrimci hareketinin öncüsü durumuna geçeceği ve Batı için bir çeşit «Devrimci Enerji Kaynağı» olacağı yolundaki tahmini dile getiriyordu.

Bu hemen hemen bir kehanet gibiydi. Lenin **Sol-Kanat-Komünizmi**'nde onu bu anlamda kullanmıştı — Rus Devriminin uluslararası önemini vurgulamak için: «On sekiz yıl önce Kautsky ne kadar da doğru söylemiş». ¹⁷ Gerçekten bu tamamen yerinde ve anlaşılır bir yorumdu.

Ancak 23 Nisan 1920'de şerefine yapılan toplantıda Lenin Kautsky'den verdiği bu alıntıyı çok farklı ve hemen tamamen karşıt bir içerik içersinde kullanmıştı.¹⁸ O sırada Kautsky'nin çok gerilerde kalan 1902 metninin uyandırdığı düşünceler şöyleydi: «Bu sözler bana Partimizin bugün kendisini çok tehlikeli bir durumda bulabileceğini düşündürdü: Bu, bir kendini beğenmişin içine düşebileceği durumdur: Bu, son derece utanç verici ve gülünç bir durumdur. Hepimiz biliyoruz ki siyasal partilerin çöküşleri çoğunlukla kendini beğenmişlerin belli bir rol oynadığı olaylardan sonra olmuştur. Burada kendisinden alıntı yaptığım ve bugün bizim en amansız düşmanımız olan kişinin Rus Devriminden beklediği şey ise son derece muazzam bir iştir.» Lenin belli ki bu sözleriyle şunu anlatmak istiyordu (Konuşmanın önceden hazırlanmamış olduğu gözden uzak tutulmamalıdır): Rus Devriminin kazandığı başarılardan bazı

Bolşevikler ölçüye sığmayacak kadar muazzam sonuçlar çıkartabileceklerini sanıyorlar. Bu başarıların «temel güçlükleri yenmemizi sağlamadığı» çünkü «sosyalist devrimin özünü oluşturan görevlerin» üstesinden gelmemizin henüz mümkün olmadığı yolunda bir uyarıda bulunuyordu. Bu tema ısrarla vurgulandı: «Bu nedenledir ki burada aktardığım sözlerin düşündürdüğü güçlükleri gerek tek tek gerekse birlik ve bütünlük içinde bir siyasal parti olarak tüm Bolşeviklerin akıldan çıkarmamaları gerekmektedir.» Lenin sonunda «Partimizin hiçbir zaman kendini beğenmişliğe kapılarak şişinmesine izin verme yeceğimiz»¹⁹ umudunda olduğunu belirterek konuşmasını bitirdi.

İKİ KARŞIT YÖNTEM

Bana öyle geliyor ki bu sözler Lenin'in ve Stalin'in kişi ve Parti kültürüne karşı takındıkları farklı tavır çok iyi belirtmektedir. Şimdi de bu olayın sınırlarını aşılıp, Stalinizmin köklerini araştırırken ortaya çıkan genel sorunun asıl can alıcı noktasına dönelim. Lenin'in tüm metodolojisinin değişmez bir niteliği de yenilmesi gereken güçlükleri büyük bir ısrar ve enerjiyle gündeme getirmesiydi. Bu nitelik teorik çalışmasının ve siyasal mücadelesinin son aşamalarında daha da belirginleşmişti. Ancak bu güçlüklerin nasıl üstesinden gelinecekti? Başarıyı garantileyen bir yöntem var mıydı? Stalin'e bakılırsa vardı böyle bir yöntem ve Stalin tüm siyasal etkinliği süresince bu yöntemle sınımsız yapıştı. Bu, yıllanmış **Realpolitik** yöntemi idi; ve kökleri kendisinden de eskiye dayanan, siyasetin bir güç olarak kullanılması ilkesine uzanıyordu. İlk bakışta Stalin'in, Lenin'de de görülen bir anlayışı abarttığı ve böylece değerden düşürdüğü akla getirilebilir.²⁰ Ama sorun bundan ibaret değildi.

Gerçekten, Lenin de siyaseti öncelikle bir güç ve iktidar sorunu olarak görürdü. Öte yandan Stalin de iktidarın yalnızca kaba kuvvet olmadığını, yetenek, sağlamlık, ciddiyet, yeterlilik ve disiplin, kısaca **iradenin örgütlenmesi** olduğunu kabul ederdi. Buna karşın Stalin, irade dışında bir şey tanımadığı ve bu yüzden de siyasetin önceliğinden **siyasal iradenin önceliğini** anladığı için Pre-Leninist, hattâ pre-Marksistti. Stalin için her şey salt

Birlikim 34/29

bir irade epifenomenine indirgenmişti. Bu nedenle her şey siyasal iradenin örgütlenmesine hizmet etmeliydi. Hattâ teori bile eyleme ve siyasal iradeye tabi bir araç olarak onların ihtiyaçlarını karşılamalı ve kendisini onların sınırlı işlevine uydurmalıydı. Bu tip siyasetin hizmetinde teorinin bir işlevi de siyasal eylemle çözümlenemeyen güçlükleri gözardı etmektir. Örneğin toplumun sosyalist dönüşümü yolundaki engeller aşılamayacak gibiyse, var olanı sosyalizm olarak ilan etmesi için neden teoriyi imdada çağırılmayalım?

Böyle bir teorinin çürütülmesini engelleyecek iktidara sahip bulunduğu süreçte artık o teori kesinlikle çürütülemez hale gelir. Günümüzde artık Stalinizm kriz dönemini yaşadığı için onun yol açtığı sapmaları gözlemlemek kolay olmaktadır. Ancak biz bu sapmaların ortaya çıkmasına neden olan aynı geleneksel Pre-Marksist ve Pre-Leninist mantığın da kendisini bu kadar uzun bir süre haklı gösterebildiği ve gizli tutabildiği gerçeğini de görmezlikten gelmemeliyiz. Bu mantığın kökeni teşhis edilmediği sürece aynı süreçler farketmeden yeniden ortaya çıkar ya da başka biçimlerde yeniden varlık kazanıp sürebilirler.

Burada tartışılmakta olan nokta şudur: Ne «Leninizm»i kurtararak ne de Lenin'in görüşlerinden ve yönteminden kendimizi kopararak, Stalinizmin tutarlı bir eleştirisini yapmamız mümkün değildir. O halde, Stalinizmin mantık yapısıyla Lenin'in mantık yapısı arasındaki karşıtlıkları ortaya çıkarıp çıkaramayacağımıza bakalım. İşte Lenin'in son metinlerinden biriyle — On birinci Parti Kongresine sunulan raporla (Mart 1922) başlayabiliriz. Bu raporun yol gösterici ana temasını izlemek hiç de güç değil: «Sorun siyasal iktidara sahip olmak değil, yönetme yeteneğini elde etmektir.²⁰ Burada, Gramsci'nin daha sonraları hegemonya teorisini geliştirirken başvurduğu liderlik ve egemelik/Yönetme kavramları arasındaki farkın açık bir formülasyonu ortaya konmaktadır.

Yalnızca bu formülasyonu bile Stalin'in Leninizm'in Sorunları'nda da tekrarlamaktan sakınmadığı kavramla karşılaştırmak gayet kolaydır. «Bütün sorun iktidarı elde tutmak, onu güçlendirmek ve yenilmez hale getirmektir».²¹ Bu iki bakış açısının çok derinlere uzanan teorik anlamlarını açıklığa kavuşturmak

daha da büyük önem taşımaktadır. Burada iki farklı siyaset kavramı sözkonusudur: Lenin için siyaset yalnızca bir güç, iktidar ve iradenin örgütlenmesi sorunu değil, aynı zamanda belki biraz belirsiz ama çok yalın bir deyimle tanımlanabilecek bir şey: bir kültür sorunudur. On birinci Kongre'de siyasetin güç olma dışında olması gereken bu başka şey, işte bu «kültür» kelimesiyle dile getirilir.²³

Ancak bu noktada sorunun daha derinlerine inmek gerekmektedir. Bu, yalnızca Lenin'in «kültür» den neyi kastettiğini kavramak için değil, aynı zamanda Lenin'in siyaset anlayışının bu iki bileşeni arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak ve bu iki bileşenin ne ölçüde birbirinden ayrı ve bağımsız olarak ele alınabileceğini görmek için de yapılmalıdır. Lenin açıktır ki bu iki bileşenin soyut bir model temeli üzerinde ideal ve sürekli bir ilişki içinde bulunmasını beklemediği gibi bunun böyle olduğunu da kabul etmiyordu. Bu konuda da düşünceleri sistemli bir biçim almakla birlikte, acil siyasal ihtiyaçlardan, eylem için pratik önerilerden kaynaklanıyordu. Bu görüşler, Stalinist voluntarizm'le bağdaşmak şöyle dursun onun tam karşıtı olan bir kavramsal yapıya dayanmaktaydı. Lenin büyük bir ısrarla (son yazılarında «Saplantının sınırında» diye ifade ettiği gibi)²⁴ bu kültürel ögenin geliştirilmesi zorunluğunu vurguluyordu. Sanki bu konuda gecikildiğinin farkına varmıştı ve geçmişte devrimci enerjiyi canlı tutabilmek için bir güç kaynağı olarak siyasete fazla önem vermek zorunda kalmış olmanın sonuçlarını bununla dengelemeyi gerekli buluyordu. Ancak sorunu böyle koymak da yanlış olacaktır. Çünkü Lenin'in siyasal gücün fazlasının kültürel ögenin genişlemesi yolunda bir engel olup olmadığını kendisine sorduğunu sanmıyoruz. Ancak, bu kültürel ögenin genişlemesinin, yalnızca işçi sınıfı iktidarının korunması (aksi halde havada kalacaktır) için değil, bizzat toplumun sosyalist dönüşümleri için de son derece önemli olduğuna inanıyordu. Hayatının bilincine sahip olarak geçirdiği son aylarında Lenin bu konuda bazı hatalar yapıldığını farkettiler. Bu hatalarda bir çeşit kişisel sorumluluğu olduğu duygusuna da kapılarak «Stalin Sorunu»nu kararlı biçimde²⁵ çözümlenmeyi önerdi. Yazık ki bu hataları zamanında düzeltme ya da bu deneyimin analizi sonucunda ortaya çıkan teorik

sorunların daha fazla derinine inme zamanını bulamadı.

Ne olursa olsun, Lenin'in «kültür» kavramının, siyasal iktidarın ikincil bir özelliği durumuna indirgenebilir bir şey olmadığına şüphe yoktur. Lenin için kültür, özünde yalnızca eylem kapasitesini değil, aynı zamanda eyleme geçmeyi öğrenme kapasitesini işaret ediyordu. Bu da, kişinin sürekli olarak kendisini aşmak ve varolanla yetinmemek konusunda kararlı olmasını gerektiriyordu. Eyleme tabi bilgi ona yol gösteremez: Çünkü bilgi eyleme hizmet etme durumundadır: bunun mümkün olması için bilgi, belli eylemlerin acil hedeflerinin belirleyeceğinden çok daha geniş ufukları gerektirir. Belli bir durumda ne yapmak gerekeceği önceden bilinemeyeceğine göre, eylemin kendi dönemlerinin, iniş ve çıkışlarının gerektirdiğinden fazlasını öğrenmek, her zaman zorunludur.²⁶ Bu «kültür» kavramı, iş bölümünün ebedî bir zorunluk olduğunu yadsır. (Marx'ın 'Bilinen doktrinlere aykırı' Hegel'ci bir tanımlama ile ilgili olarak Kapital'e koyduğu bir dipnotunda da vurguladığı gibi)²⁷ Böylelikle bu nokta Lenin için devletin ortadan kalkması perspektifi —ki bugün bir kez daha Lenin'in çalışmaları-

¹ Giuseppe Boffa, *Storia dell'Unione Sovietica* Milano 1976, Cilt 1, s. 301.

² Boffa'nın kitabında özellikle kapsamlı bir açıklama yapılmaktadır. Bu açıklama Lenin - Stalin ilişkisindeki önemli öğeleri yalnızca önceki analizlere dayanarak değil, onları çok aşarak yeni yorumlara kaynak oluşturacak biçimde büyük bir açıklıkla belirtmektedir. Özellikle İkinci Kısımın 8'inci bölümüne bakın (S. 293 - 312).

³ Yine Boffa'dan alıntı A.G.E., s. 301.

⁴ Bu sorunu çözümlenmeden bırakmak açıklanması gereken şeyin (belirli bir tarih dönemi içinde sınıf mücadelesi) açıklamanın bir ölçütü olamayacağı anlamına gelir. Sınıf mücadelesinin Marksist açıklamasının ölçütü üretim ilişkilerinin içinde bulunduğu durumdur. Böylelikle ancak bu ilişkilerin dolaysız bir analizi Stalinist çerçeve içinde sınıf mücadelesinin gelişmelerini tam anlamıyla kavramamızı sağlayacaktır. Oysa, burada farklı bir sorun ele alınmaktadır: Bu çerçeve nasıl oluştu ve bu çerçevenin kavramsal yapısının işlerlik kazanması için ne gibi öğeler gerektirdi?

⁵ 17 Şubat 1924'de Komünist Akademisinde yapılan bir konuşmada (Bu konuşmanın yakın zaman önce yayımlanmış bir İtalyanca baskısı vardır: Bukharin: *Lenin*, Roma 1969) Stalin'in «Leninizmin Te-

nin en zayıf ve en ütöpik yanlarından biri sayılmaktadır— ile bağlantılıdır. Tabii, Stalin bu türden ütöpik engellerden sıyrılmak ve ideolojik düşünceleri sağduyuya daha yakın kılmak, giderek de kültürün yalnızca ikincil biçimlerini gerektiren siyasal pratik için deha verimli halle gelmesini sağlamak yolunda kendi önlemlerini almıştır.

Stalin, «Leninizm»i sistematik bir teorik model halinde inşa etmekle Lenin'in teorik çalışmalarında varlık kazanan olağanüstü devrimci deneyin geliştirilmesini ve yeniden gözden geçirilmesini yarım yüz yıl engellemiş oldu. Tabiidir ki bu deney, Lenin'in çalışmasının ve mücadelesinin her aşamasında metodolojik olarak gerçekleştirilmeyi istediği biçimde durmadan geliştirilmeyi ve eleştirel bir tutumla gözden geçirilmeyi gerektirir. Bu deneye, sanki bize öğretecek hiçbir şeyi kalmamışçasına sırt çevirmek, sonuçta Lenin düşüncesinde henüz sistematize edilmemiş ya da edilemeyen her şeyi reddeden Stalinizme istemeden de olsa teslimiyettir. Bu da bizi, bugün yok edilmesi çok güç olan bir mirasın ayrılmaz parçası olan ideolojik operasyona mahkûm olmak durumunda bırakacaktır. ■

melleri» başlıklı konferansları aynı yılın Nisan'ında Svedlov Üniversitesinde verilmiştir. Mütevazı bir akademi üyesi olan F.A. Ksenefonov daha sonraları Stalin'in konferans metinlerinin hazırlanmasında katkısı olduğu yolunda bir iddiada bulundu ve Stalin'in bir zamanlar onun bu yardımını kanıtlayan özel bir mektubunu ortaya çıkarmak için izin istediye de çok sert bir tepkiyle karşılandı (Bak. Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 9, s. 156. bu olay Roy Medvedev'in *Birlik Tarih Yargulama* başlıklı kitabında ele alınmaktadır. New York ve Londra, 1973 s. 509 - 10) Talihsiz Ksenefonov sonunda daha ciddi bir şanssızlığa düşmemiş olsaydı bu hikâyeden söz etmek gereksiz olabilirdi: 1937'de tutuklandı ve sorgusu sırasında öldürüldü.

⁶ Lenin teorik katkılarını birbirleriyle organik bağlantı içinde bir seri halinde sınıflandırmadı... Gerçekten, yazıları içinde bulunan tüm teorik kavramlar, formülasyonlar ve genellemeler okura kesin ve derli toplu biçimde hiçbir yerde sunulmadı. Pek çok kimsenin Teorisyen Lenin'in, Eylem adamı Lenin'den daha yetersiz olduğunu sanması bundandır. (Bukharin, *A.g.e.*, s. 7)

⁷ Aynı yerde, s. 21.

⁸ Aynı yerde, s. 21 - 2

⁹ Troçki'nin bazı taktik hataları süreci hızlandır-

di ve parti içi sürtüşmeleri yoluyla Stalinizmin gelişmesine yol açtı: Yine de ne yenilgisinden önce ne de sonra inandırıcı «Leninizm» mitosuna hiçbir zaman sarılmamış olması onun lehine bir puandır. Bunun nedeni onun Lenin'in seçkin bir teorisyen olarak değerine inanmış olmasıdır. Lenin ve Lüksemburg arasındaki ilişkinin Stalin tarafından çarpıtılması üzerine Stalin'e yönelttiği saldırılarda Troçki bu değerini niteliğini doğru olarak teşhis etmiştir: «Lenin ufkunu daima daha çok genişletmiştir, başkalarından bir şeyler öğrenmiş ve her gün kendisini bir gün öncekinden daha yüksek bir düzeye ulaştırmıştır. Onun destansı ruhu, azmi, kendini aşma ve manevi kişiliğini geliştirme yolundaki inatçı kararlılığında ifadesini bulur.» («Ellerinizi Rosa Lüksemburg'dan Çekin», 1932 Yazıları'nda, New York 1973, s. 134)

¹⁰ «Troçki Ekimde Partimizde Kamenev ve Zinoviev'in kişiliğinde somutlaşan bir sağ kanat olduğunu savunuyor. Ona göre bu kişiler neredeyse sosyal-demokratlardır. Anlamadığımız nokta iş şudur: Nasıl oldu da böyle bir durumda Parti parçalanmaktan kurtulabildi: Nasıl oldu da Zinoviev ve Kamenev'le olan anlaşmazlık yalnızca birkaç gün sürdü. Parçalanma olmadı ve anlaşmazlık yalnızca bir kaç gün sürdü çünkü Kamenev ve Zinoviev Leninist Bolşeviklerdir» (1942) (Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 6, S. 340-41.) «Herkes açıkça görmektedir ki, Muhalefet ülkemizde muzaffer sosyalizmin inşasının mümkün olduğunu reddetmektedir. Bunu reddederlerken de açıkça ve doğrudan Menşeviklerin durumuna kaymaktadır. Bu sorun üzerindeki muhalefet çizgisi onu yürüten liderler için yeni değildir. Bu çizgi, Ekim ayaklanmasına karşı çıkan Kamenev ve Zinoviev'in daha önce izlediği çizgidir.» (1927) (Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 10, s. 347.)

¹¹ Toplantının başlangıcında hazır bulunmamayı tercih eden Lenin, kısa kapanış konuşmasında, daha önceki konuşmacılara kutlamaları için teşekkür ederken sözle: «Beni kutlama konuşmalarınızı dinlemekten affettiğiniz için daha da çok teşekkür ederim.» Sözüne, bir dostluk armağanı olarak, «şimdiye kadar moda olan» böyle kutlama törenlerini çizgileyen bir karikatür aldığını belirterek devam etti. «Gelecekte bizi böyle jübilelerden bütünüyle kurtarsın diye bu karikatürü elden ele dolaştıracağım.» Bu kısa ve neşeli girişten sonra Lenin, konuşmasının siyasal bölümüne geçti. (Bak. Lenin, *Toplu Eserler*, Cilt 30, s. 526.)

¹² Stalin'in konuşması ilk önce 1920'de Moskova'da yayımlanan çeşitli yazıların yer aldığı bir cilt içinde yayımlandı: *Toplu Eserlerinin dördüncü cildi* içine konduğu 1946 yılına kadar bir daha yayımlanmadı. (Bak. Stalin, *A.g.e.*, Cilt 4, s. 328-30.) Roy Medvedev (*Birak Tarih Yargulama*, s. 505) 1946 basımının orijinal metinden bazı farklılıklar gösterdiğini, özellikle Lenin'in sözümona hatalarının fazlaca vurgulandığını iddia etmektedir. Stalin'in konuşma metninin 1946'dan sonra dahi Lenin üzerine yazdığı metinlerin hiçbirinde yer almadığı bir

gerçektir. Belli ki konu kitleye dağıtılacak materyel içinde yer alamayacak kadar nazikti.

¹³ Stalin şunu hatırlıyordu: Lenin başlangıçta boykot taktiğine karşı çıktıysa da sonradan Tammerfors Konferansının seyri içinde bölge delegelerinin baskısıyla —ki bu delegeler arasında Stalin de bulunmaktaydı— fikrini değiştirmiştir (Bak. Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 4, s. 328-9) Lenin'in sonradan Stalin'in konuşmasıyla aynı dönemde hazırladığı *Sol-Kanat Komünizmi*'nde fikrini yeniden değiştirdiği de belirtilmelidir. Lenin bu metinde Duma Seçimlerinin boykot edilmesinin (önemsiz ve düzeltilebilir nitelikte de olsa) bir hata olduğunu savunur. (Lenin, *Toplu Eserler*, Cilt 3, s. 361, Moskova.)

¹⁴ Stalin'in konuşmasından alınan bu özet bütünüyle aktarılmaya değer. «1917 Eylülünde, Kerenski hükümeti sırasında, Demokratik Konferansın toplandığı, Menşeviklerle Sosyalist-Devrimcilerin yeni bir kuruluş toplamaya hazırlandıkları bir anda —ki bu kuruluş Sovyetlerden Kurucu Meclis'e geçiş yolunu hazırlayan Parlamento öncesi kuruluşuydu— işte tam bu sırada bizler, Petrograd'daki Merkez Komitesinde Demokratik Konferansı dağıtmayı, Sovyetleri güçlendirme, Bir Sovyetler Kongresi toplama, bir ayaklanma başlatma, Sovyetler Kongresini devlet gücünün bir organı haline dönüştürme kararı almıştık. O sırada Petrograd dışında saklanmakta olan İlyiç, Merkez Komitesinin bu kararına katılmadı ve pisliliğin (Demokratik Konferansı kastediyordu) derhal dağıtılarak tutuklanmasını yazdı. Bize mesele pek de o kadar basit görünmüyordu. Çünkü biz biliyorduk ki Demokratik Konferans üyelerinin yarısı değilse bile üçte biri cepheden gelmekteydi ve Konferansı dağıtıp delegeleri tutuklamakla işi alt üst edebilir ve cepheyle ilişkilerimizi bozabilirdik. Biz pratik işçiler, yolumuz üzerindeki bütün engebeleri ve güçlükleri daha açık seçik görebiliyorduk. Fakat İlyiç büyük adamdı. Engelerden ve zorluklardan korkmazdı: Tehlikeye kulak asmadı ve bize «ayaklanın, doğrudan hedefe yürüyün» dedi. Oysa biz pratik işçiler o anda böyle davranmakla bir yarar sağlamayacağına inanıyorduk. Bize göre yapılması gereken güçlüklerin çevresinden dolaşıp zamanı geldiğinde azgın boğayı boynuzlarından yakalamaktı. Böylece İlyiç'in bütün ısrarlarına karşın ona kulak asmayarak doğrudan Sovyetlerin güçlendirilmesi işine giriştik. Bu da 25 Ekim Sovyetler Kongresi ve başarılı ayaklanmanın sonuçlanmasını sağladı. İlyiç o zaman Petrograd'a çoktan dönmüştü. Gülümseyerek ve bize kurnazca bakarak «Evet, sanırım siz haklıydınız» dedi. Biz yine şaşırılmıştık. Yoldaş Lenin hatalarını kabul etmekten çekinmiyordu.» (Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 4, s. 329-30) olayları fazlasıyla özetleyen bu metinde Stalin birbiriyle taban tabana karşıt bazı gerçekleri bir araya sokuşturmuştur. Her halükârda Lenin'in ayaklanmanın taktik planının bazı ayrıntıları ile ilgili hataları kabul etmesi şaşırıcı değildir. Örneğin, başlangıçta Troçki'nin fikri hakkında bir ihtiyat payı bırakmıştı. —Bu fikir ise gerçekte uygulamaya girdi— Troç-

ki'nin fikri hakkında bir ihtiyat payı bırakmıştı sinin açılması ile aynı zamanda başlatılması yolundaydı. Lenin'in ihtiyat payı pratikte geçersiz kalmıştır. 1920'de yaptığı bu konuşmada Stalin Troçki'nin bu görüşünü savunur gibidir. («biz ona (Lenin'e) kulak asmayarak doğrudan sovyetlerin güçlendirilmesi işine giriştik. Bu da 25 Ekim Sovyetleri Kongresi ve başarılı ayaklanmanın sonuçlanmasını sağladı») Fakat daha sonraları, *SBKP Tarihi* ni hazırlarken, bu öneriyi, ayaklanmayı sürüncemede bırakarak önlemeye çalışan tiksinti verici 'Halk Düşmanına' (Troçki) karşı yöneltilmiş bir suçlamaya dönüştürmekte tereddüt etmemiştir.

¹⁵ Onu izleyen yıl bir broşürün özetinde (1921 Temmuz'unda yazılan *Rus Komünistlerinin Strateji ve Taktikleri*) Stalin daha da ileri giderek Lenin'in bu yanlışlarını bir ders-kitabı örneği haline getirdi. Şöyle yazıyordu Stalin: «Örneğin, Merkez Komite'nin bir kesimince (bunun bir tek Lenin'le ilgili olduğunu gördük) önerilen, Demokratik Konferansın tutuklanması, Merkez Komite tarafından reddedilmişti, çünkü ikinci gereği yerine getirmekten uzaktı (tamamen başarısız kalıyordu... Anın seçilmesi açısından uygun değildi, Genel olarak, ilk darbenin (anın seçilmesi) bir *Putsch*'a dönüşmesi gerekir. Bunu önlemek için, yukarıda gösterilen iki koşula kesinlikle uymak gerekir.» (Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 5, s. 77.) «Demokratik Konferansı tutuklamak» önerisi, aslında Lenin'in Merkez Komiteye 13-14 Eylül 1917'de gönderdiği ünlü mektupta verdiği genel talimatın kabaca çarpıtılmasıdır. Lenin şöyle diyordu: «şu anda, ayaklanma bir sanat olarak ele alınmazsa, Marksizme sadık kalmanın, devrime sadık kalmanın imkânsız olduğunu göstermek için». (Lenin, *Toplu Eserler*, cilt 26, s. 27.)

¹⁶ Bkz. yukarıda 11. dipnotu.

¹⁷ Lenin, *Seçme Eserler*, cilt 3, s. 351.

¹⁸ *Sol-Kanat Komünizmi*'nin ilk bölümü 23 Nisan 1920'de tamamlanmış olmalıdır, çünkü son bölüm 27 Nisan'da bitti.

¹⁹ Lenin, *Toplu Eserler*, Cilt 30, s. 528.

²⁰ *Sol-Kanat Komünizmi*'nden bir bölümü hatırlıyor insan: «Yeni bir politik (ve sadece politik değil) fikri değersizleştirmenin ve sakatlaşmanın en sağlam yolu onu savunma gerekçesiyle bir anlamsızlığa indirgemektir. Çünkü bir doğru, «fazla pişerse» (Dietzgen'in deyişiyle), abartılırsa, kendi

gerçek uygulanabilirliğinin sınırlarından öteye taşınırsa, bir saçmalığa indirgenebilir, hattâ bu koşullarda bir saçmalık haline gelmesi kaçınılmazdır. (Seçme Eserler, Cilt 3, s. 383). Dietzgen'in bu düşüncesi, *Felsefe Defterleri*'ni yazarken de Lenin'in aklındaydı ve birkaç kere altını çizmişti. Stalin'e göre ise bu eser tam bir vakit israfıdır (hattâ, Lenin'in *Toplu Eserleri*'nin dördüncü basmasına alınmamıştır).

²¹ Lenin, *Toplu Eserler*, Cilt 33, s. 300

²² Stalin, *Toplu Eserler*, Cilt 6, s. 112.

²³ Bak. Lenin, *Toplu Eserler*, cilt 33, s. 287-8: «gücümüz nerede, eksikliğimiz nedir? Yeterince siyasal iktidara sahibiz... Başlıca ekonomik güççe elimizde... Öyleyse, eksikliğimiz nedir? Açık ki, eksik olan kültürdür.»

²⁴ Bak. Boffa, *A.g.e.*, s. 240.

²⁵ Burada yalnızca Lenin'in «vasiyet» adıyla anılan yazısında içerilen talihsiz girişime değinmiyoruz. Lenin'in son hastabliğinde dikte ettiği bütün mektup, yazı ve eleştirilerde açtığı bir dizi polemik kastediyoruz. Bu dönemi en iyi anlatan kitap Moshe Lewin'inki, *Lenin'in Son Mücadelesi*, Londra, 1969.

²⁶ Lenin, *Sol-Kanat Komünizmi*'nde «Kültür'ün bu yapısal özelliğinin, kendi devrimci politikasının da nasıl bir pratik zorunluğu olduğunu vurgulamıştır: «Dünya ekonomik ve politik krizinin bir sonucu olarak bütün ülkelerde uçan sayısız kıvılcım arasında hangi kıvılcımın, kitleleri ayağa kaldırmak anlamında, yangını başlatacağını bilemeyiz dolayısıyla, yeni ve komünist ilkelerimizle, her şeyi, en eski, en küflü, görünüşte umutsuz alanları bile harekete geçirmek zorundayız, çünkü başka türlü görevlerimizi yerine getiremeyiz, kapsamlı bir biçimde hazırlanmış olmayız, bütün silâhlara sahip olamayız ve burjuvaziye karşı zaferi kazanmaya kendimizi hazırlayamaz (o, toplumsal hayatın bütün görünüşlerini kendi burjuva tarzına göre düzenlemiş ve şimdi de düzensizleştirmiştir) ve aynı şekilde, zaferden sonra, hayatın her alanını yeniden komünistçe örgütlemeye zorunluğunu yerine getiremeyiz.» (Seçme Eserler, cilt 3, s. 413.)

²⁷ Bak. Karl Marx, *Kapital*, cilt I, Pelican Marx Library, Londra 1976, s. 485: «Hegel iş bölümü konusunda heretik düşüncelere sahipti. *Hukuk Felsefesi*'nde şöyle der: 'Eğitim görmüş insanlar derken... başkalarının yapabildiği işleri yapabilen kimseleri anlıyoruz.'»